

Преграда у бујици Љештарска долина, 2014.године

ИНСТИТУТ ЗА ШУМАРСТВО
БЕОГРАД

ПРИМЕР УРЕЂЕЊА БУЈИЧНОГ СЛИВА

Др Соња Брауновић

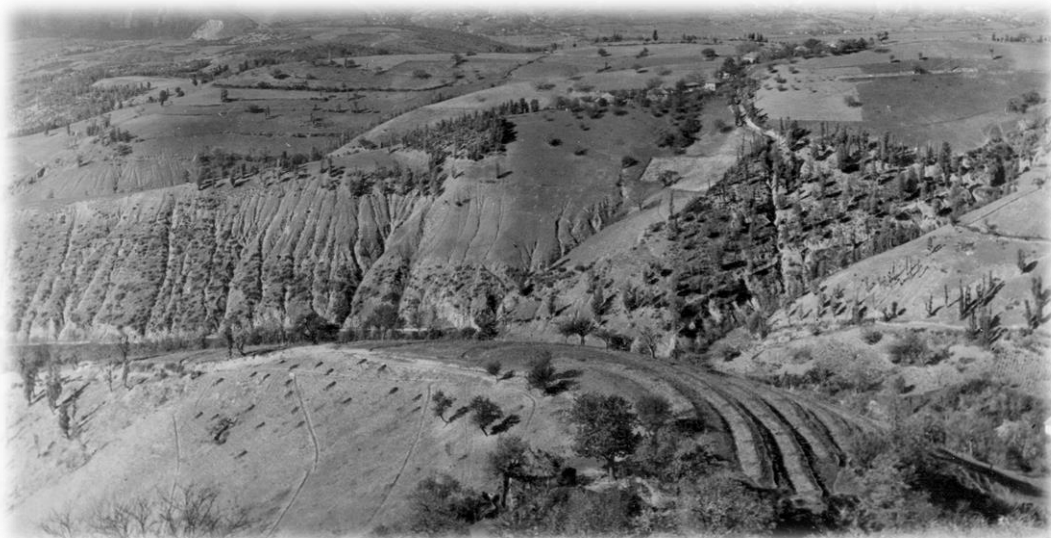
ПРЕТХОДНО И САДАШЊЕ СТАЊЕ ЕРОЗИЈЕ

Први организовани радови на уређењу бујичних токова у Србији започети су у Грделичкој клисури крајем XIX века (писани подаци постоје из 1907. године, уређење слива Калиманске реке), као и 1930. године уређењем бујице Мело (слив Трговишког Тимока).

Противерозиони радови у јужној и југоисточној Србији интензивирани су од 1954. године (Закон о заштити од ерозије и уређењу бујица, 1954).

Извођени су технички радови у коритима и биолошки радови у сливовима бујичних токова. Технички радови изведени су у мањем обиму (бујичарске преграде, уливни објекти), а највећи део радова односио на пошумљавање голети. На површинама са мањим нагибом успостављане су вештачке ливаде и воћњаци.

У том периоду су, поред инвестиционих радова, спровођене и административне мере у циљу заштите земљишта од ерозије.

ПРИКУПЉАЊЕ ТЕХНИЧКЕ
ДОКУМЕНТАЦИЈЕ И
КАРТОГРАФСКОГ
МАТЕРИЈАЛА

ПРИКУПЉАЊЕ
ПОДАТАКА НА
ТЕРЕНУ

ОБРАДА
ПОДАТАКА

АНАЛИЗА БУЈИЧНОГ СЛИВА

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА ИСТРАЖИВАЊА

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

ОРОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

ХИДРОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

ГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

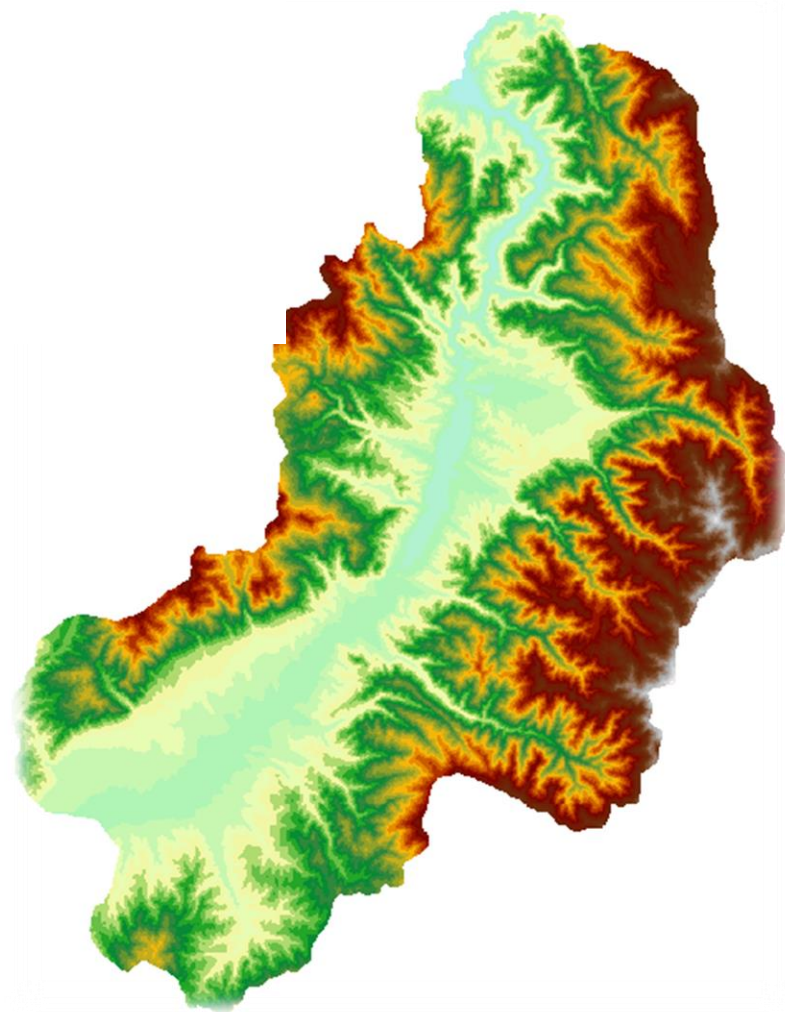
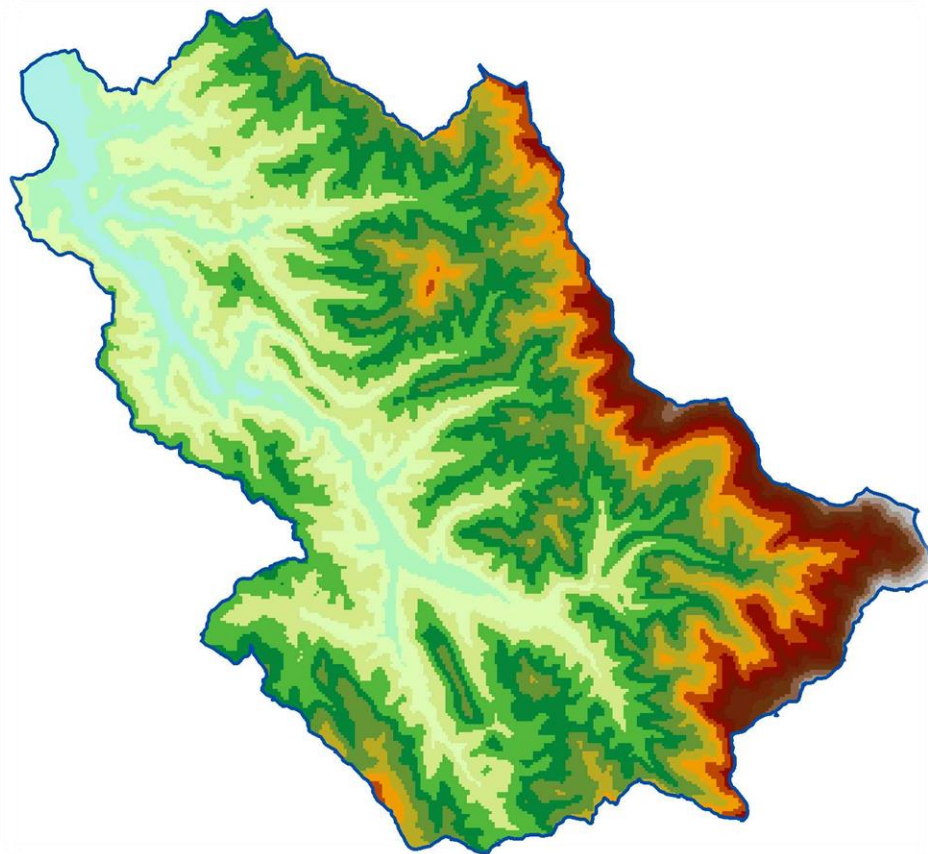
ПЕДОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

НАЧИН КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

СОЦИОДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

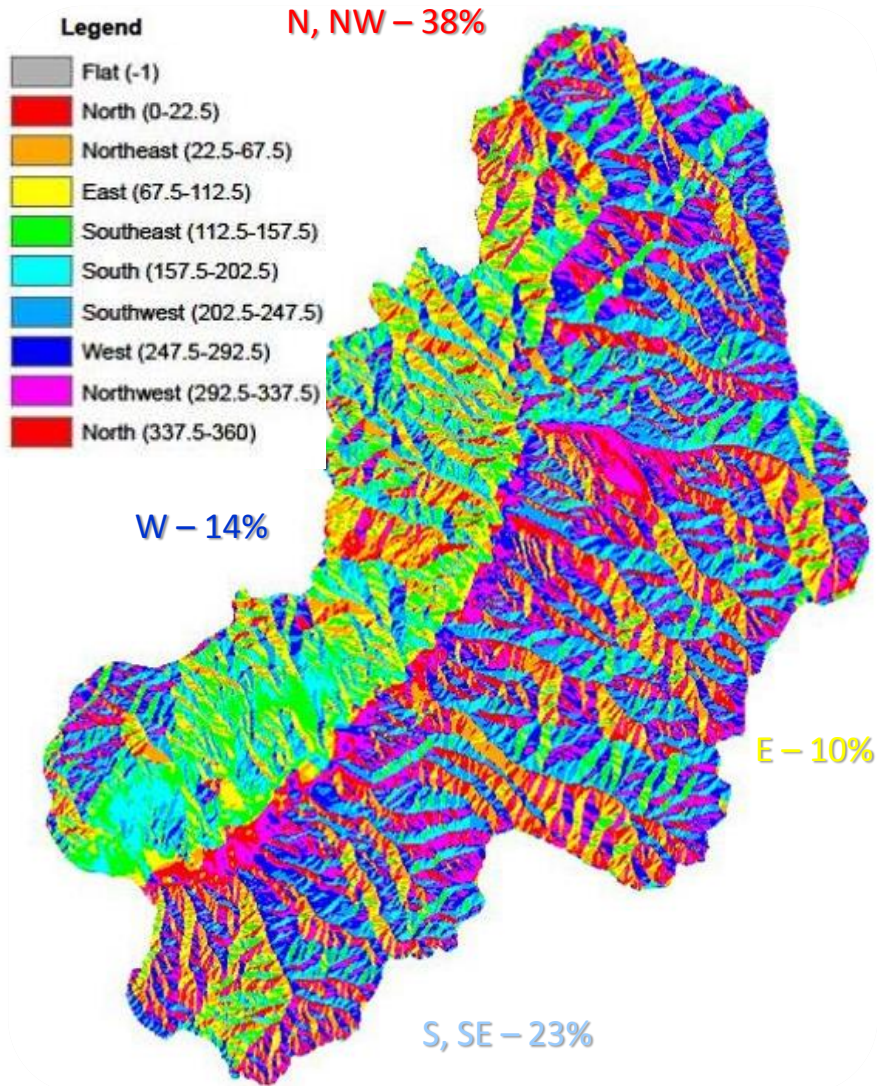
ЕРОЗИОНИ ПРОЦЕСИ, ПРОДУКЦИЈА НАНОСА

РЕЉЕФ - Карте висинских зона на основу ДМТ-а

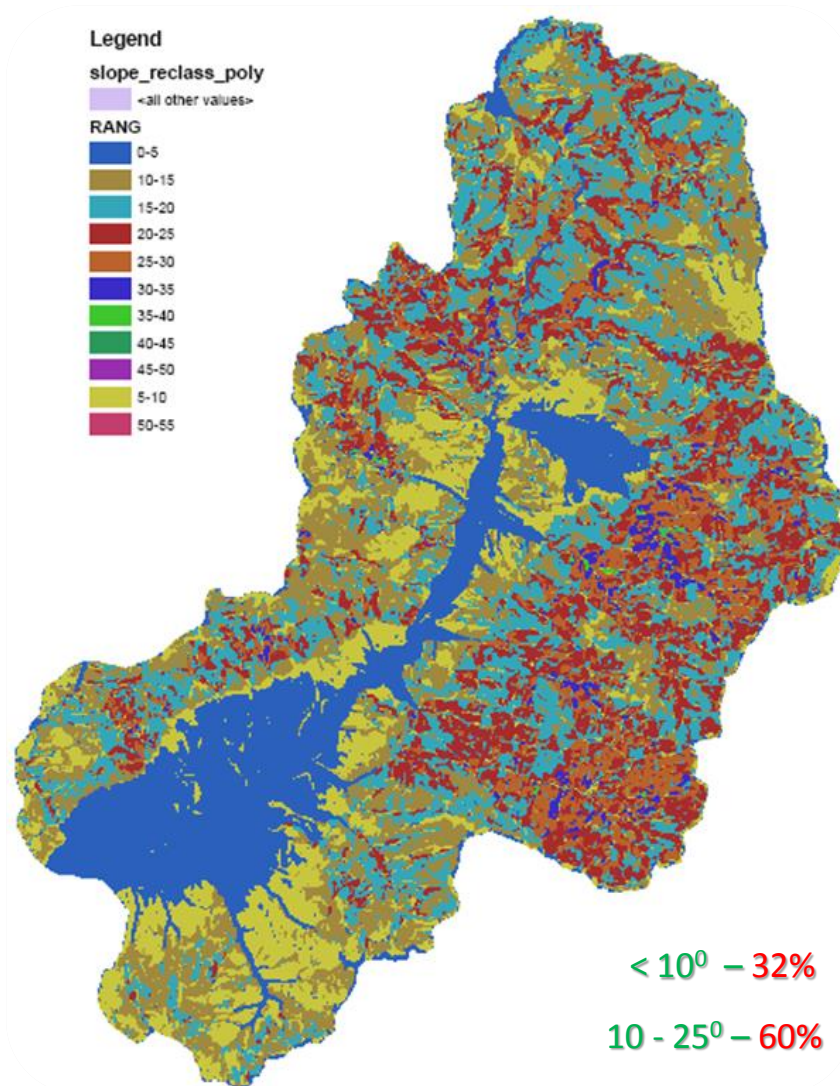

Дигитални Модел Терена омогућава визуелизацију висинских зона.
Представља основу за израду карата експозиција, нагиба и осталих тематских карата

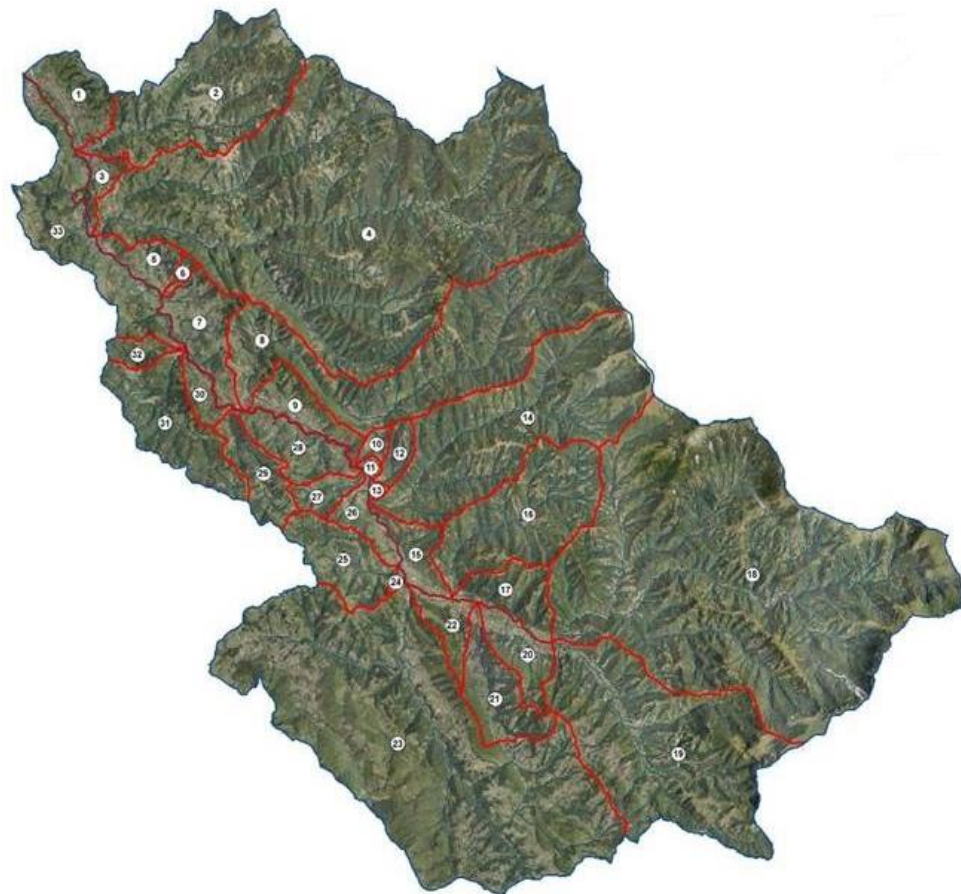
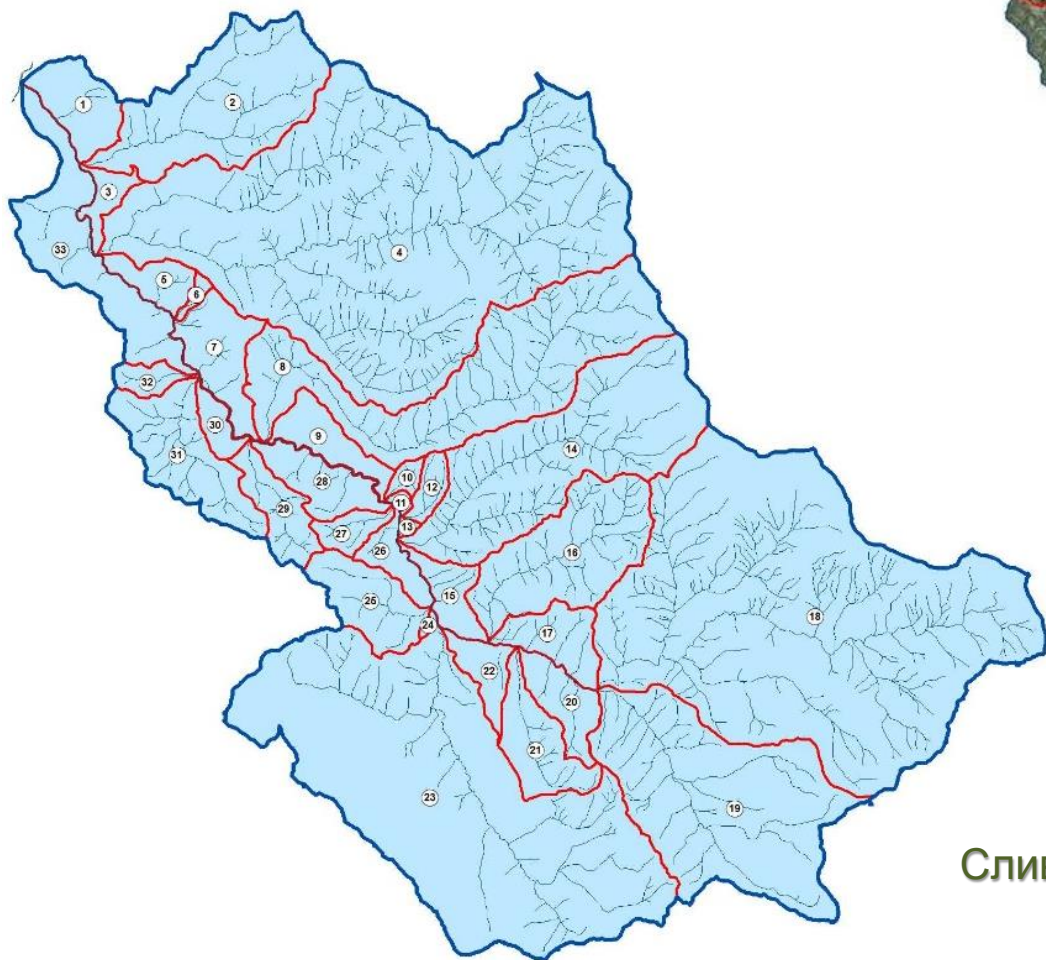
КАРТА ЕКСПОЗИЦИЈА

КАРТА НАГИБА РЕЉЕФА

ХИДРОГРАФСКА МРЕЖА

Слив је подељен на 33 хидролошке целине,
сливова директних притока

КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Климатске карактеристике анализирају се на основу података са климатолошких и падавинских станица, за низ од минимум 30 година.

Температура ваздуха

Средње температуре: месечне, годишње и у вегетационом периоду, максималне и минималне температуре итд.

Падавине

Месечне, годишње и количине падавина у вегетационом периоду, максималне и минималне.

Релативна влажност ваздуха

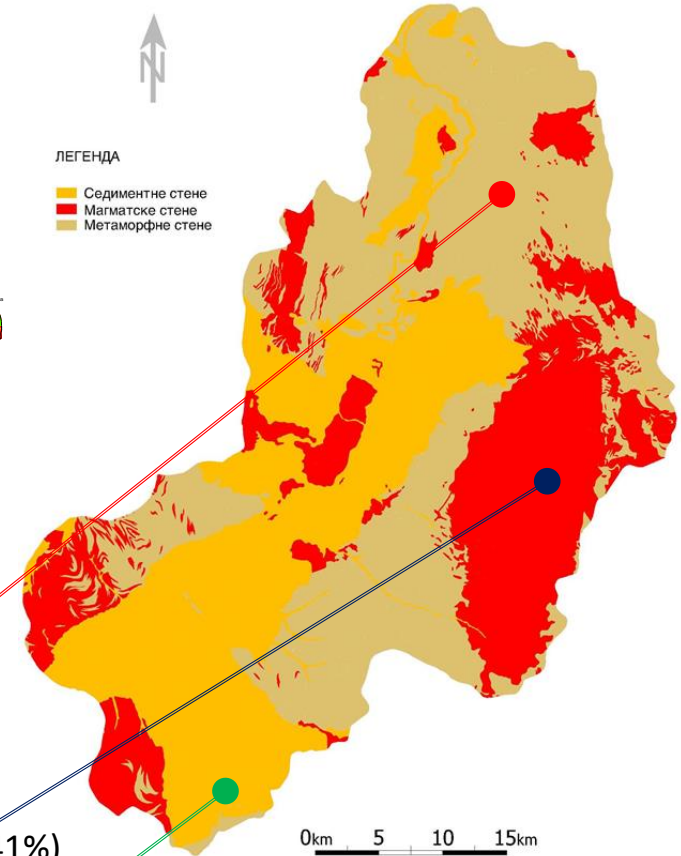
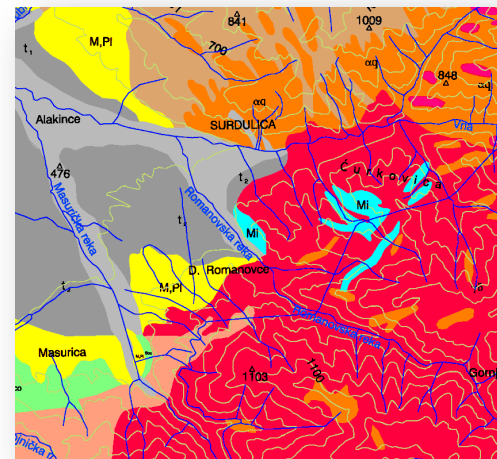
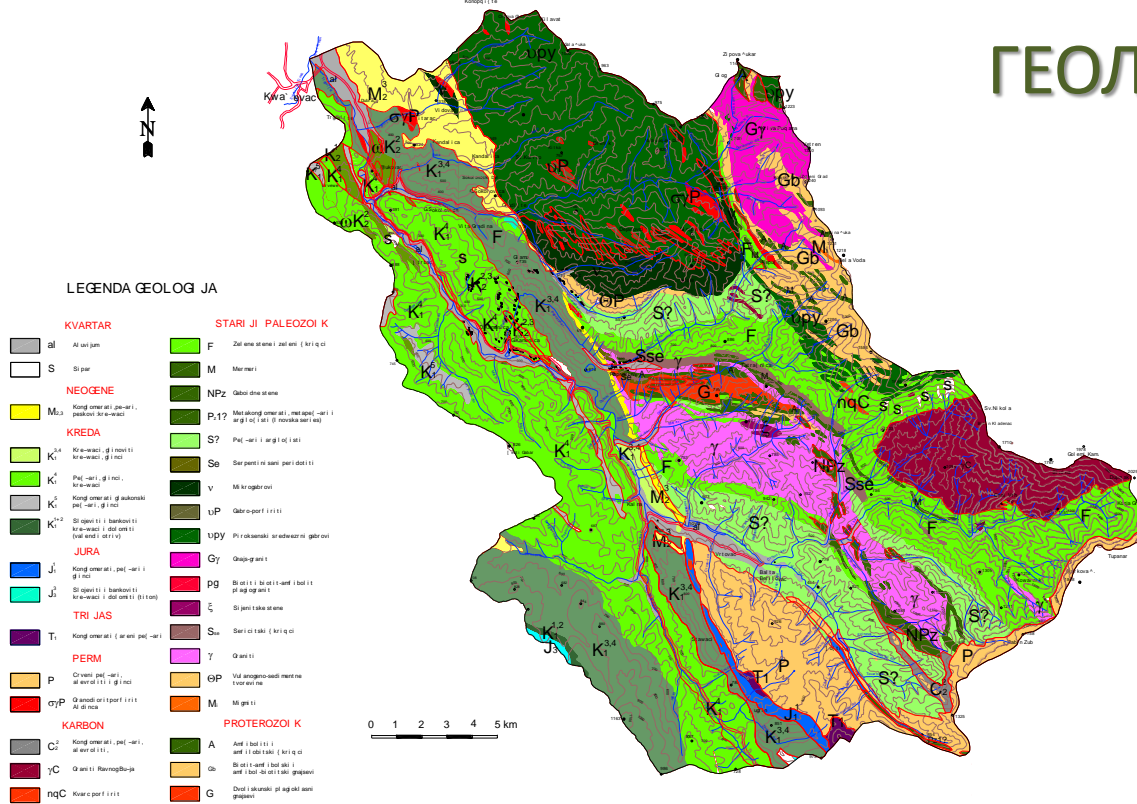
Ветар

Правац и интензитет доминантног ветра

ГЕОЛОШКА КАРТА СЛИВА

Метаморфне стене (41%)
Магматске стене (26%)
Седиментне стене (33%)

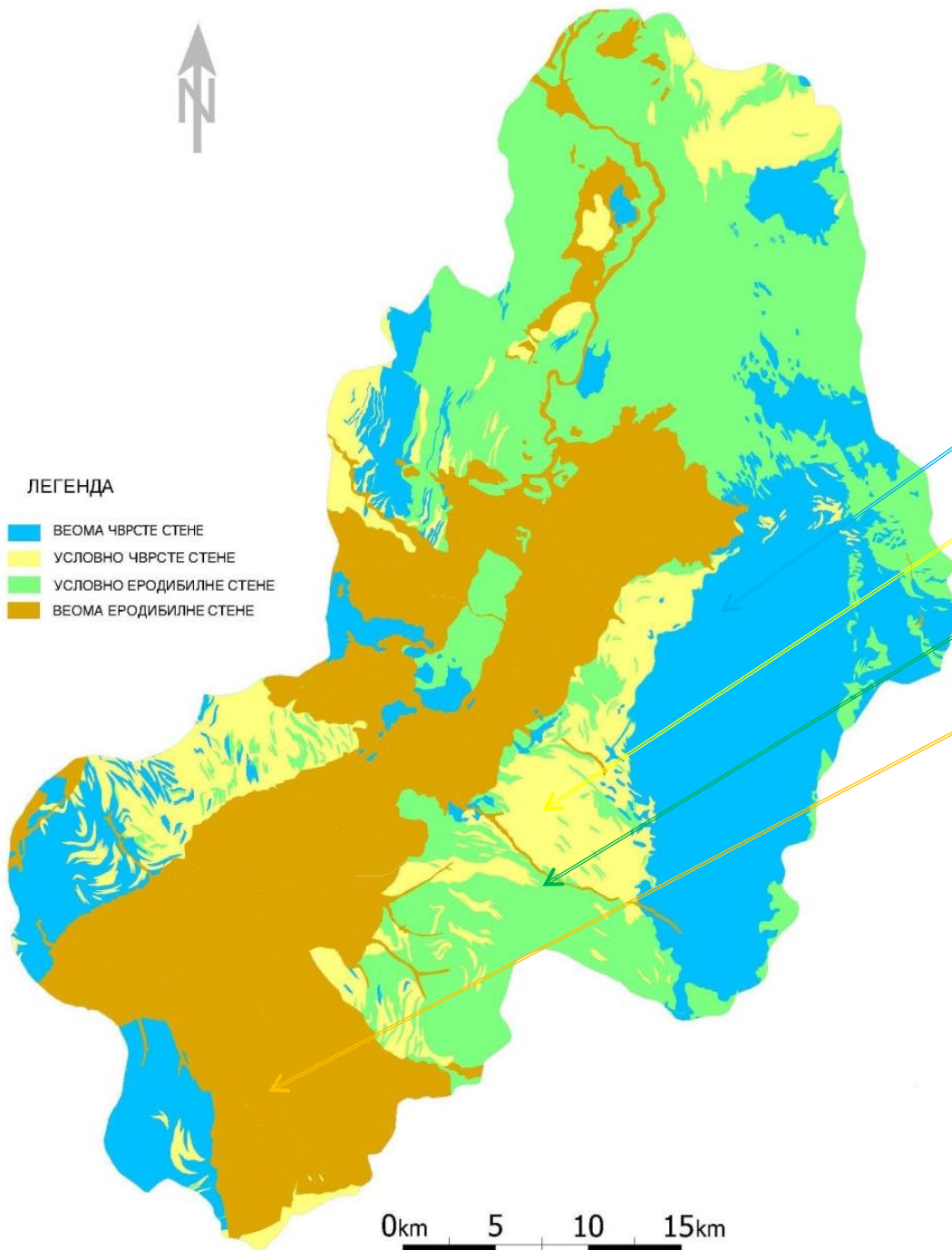
2/3 подручја је покривено стенама неотпорним на ерозију

КАРТА ЕРОДИБИЛНОСТИ СЕНА

ЛЕГЕНДА

- БЕОМА ЧВРСТЕ СЕНЕ
- УСЛОВНО ЧВРСТЕ СЕНЕ
- УСЛОВНО ЕРОДИБИЛНЕ СЕНЕ
- БЕОМА ЕРОДИБИЛНЕ СЕНЕ

Веома чврсте (25%).

Условно чврсте (14%).

Условно еродибилне (29%).

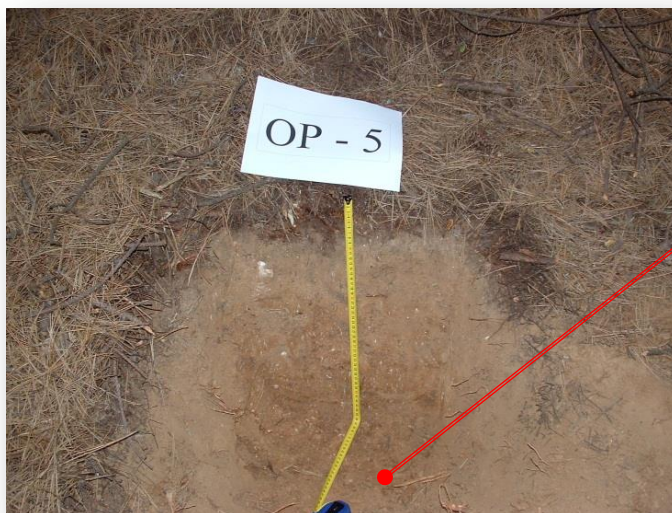
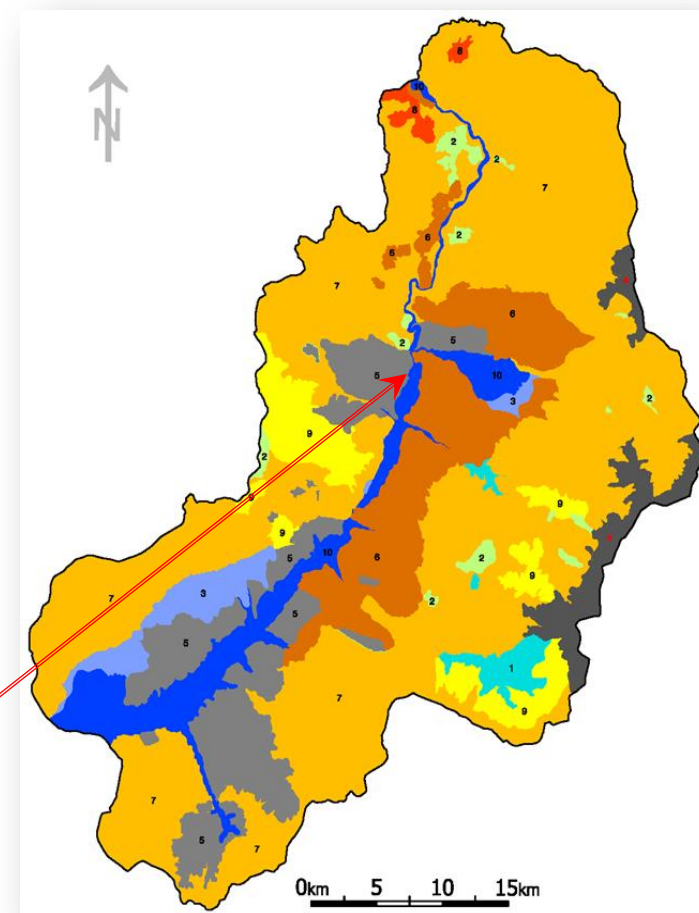
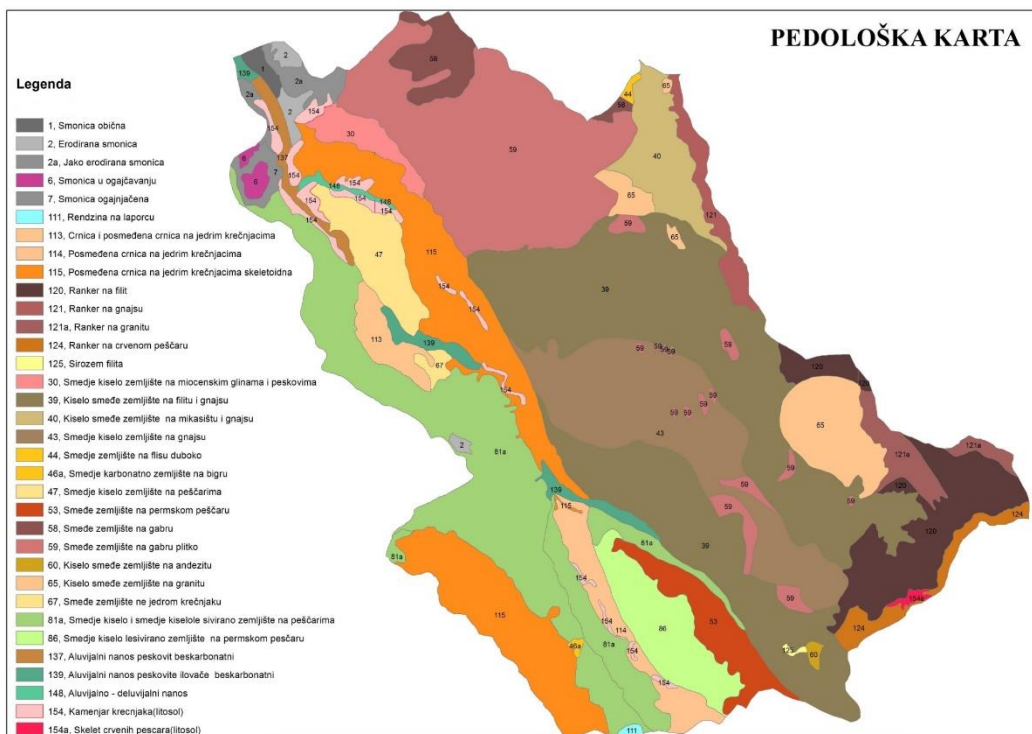
Веома еродибилне (32%).

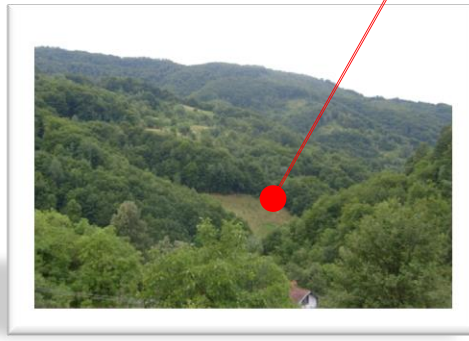
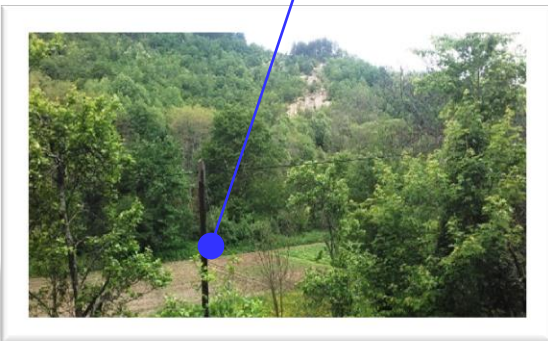
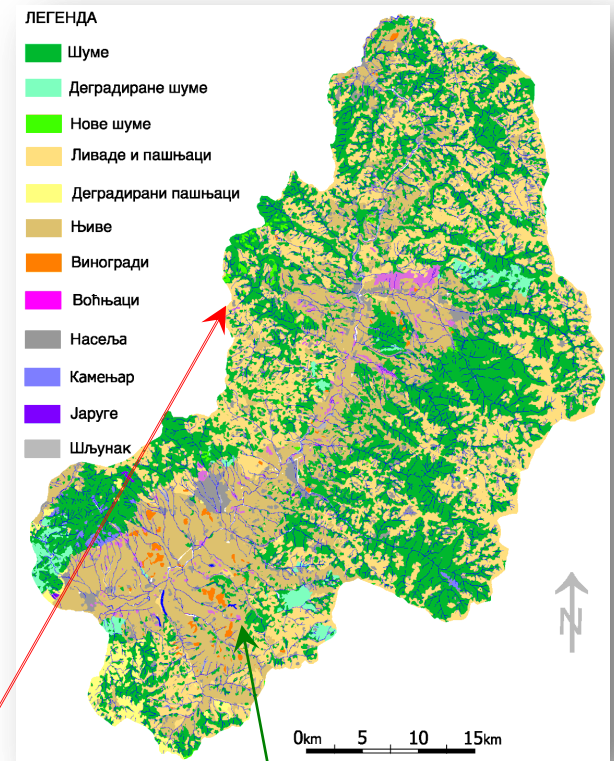
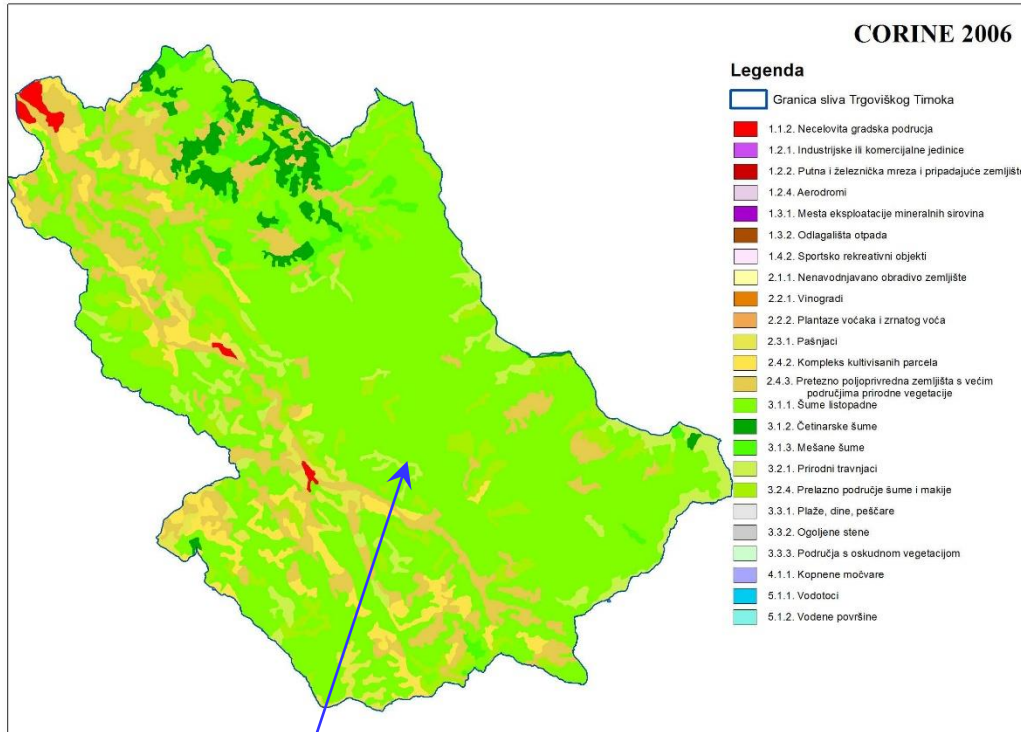
2/3 подручја покривено је
стенама неотпорним на
ерозију

.

ЗАСТУПЉЕНИ ТИПОВИ ЗЕМЉИШТА

НАЧИН КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Оранице у сливу Папратске реке, 2016. године

НАЧИН КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

	Грделичка Клисура		Врањска Котлина	
	Површина ha	Учешће %	Површина ha	Учешће %
Продуктивне површине				
Шуме	23526,18	99,43	58456,61	96,41
Деградирана шуме	134,36	0,57	2177,52	3,59
Шуме	23660,5	54,97	60634,13	46,56
Ливаде и пашњаци	10772,61	100,00	23828,97	85,75
Деградирани пашњаци	-		1358,08	4,89
Високопланинске ливаде и пашњаци	-		2601,88	9,36
Ливаде и пашњаци	10772,6	25,03	27788,93	21,34
Оранице	2727,59	6,34	28069,24	21,55
Виногради	68,26	0,16	1121,67	0,86
Воћњаци	127,75	0,30	2001,01	1,54
Окућнице и баште	1296,97	3,01	5669,73	4,35
Укупно продуктивне површине	4220,57	89,80	125284,71	96,20
Непродуктивне површине				
Населња (грађевинска зона)	698,37	1,62	3052,93	2,34
Јаруге	-	0,00	52,99	0,04
Камењар	23,79	0,06	208,31	0,17
Шљунак	81,96	0,19	45,68	0,04
Путна мрежа и водотоци	3586,16	8,33	1572,00	1,21
Укупно непродуктивне површине	4390,28	10,20	4931,91	3,80
Укупно	43044,00	100,00	130216,62	100,00

Промене начина коришћења земљишта (1953-2016. године)

1953 године

Култура	Површина (ha)	Учешће %
Шуме	53864,83	31,1
Ливаде и пашњаци	50605,99	29,2
Оранице	51419,21	29,7
Виногради	2231,92	1,3
Воћњаци	1777,82	1,0
Неплодно	13360,84	7,7
Укупно	173260,61	100,0

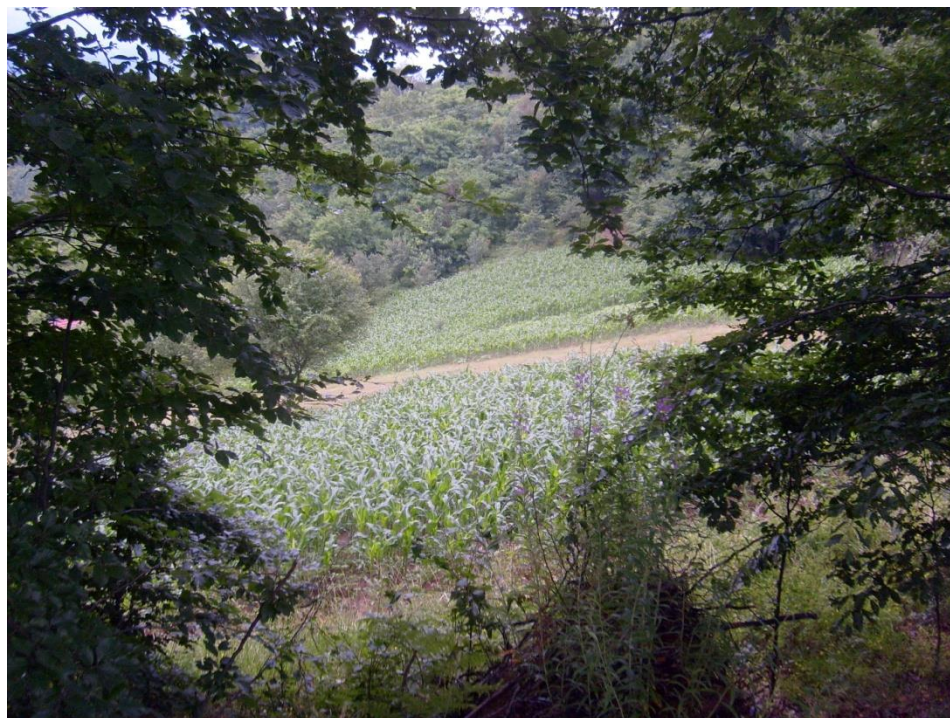
2016. године

Култура	Површина (ha)	Учешће %
Продуктивне површине		
Шуме	81982,79	97,26
Деградирана шуме	2311,88	2,74
Шуме	84294,67	48,65
Ливаде и пашњаци	34601,58	89,73
Деградирани пашњаци	1358,08	3,52
Високопланинске ливаде и пашњац	2601,88	6,75
Ливаде и пашњаци	38561,54	22,26
Оранице	30796,83	17,77
Виногради	1189,93	0,69
Воћњаци	2128,76	1,23
Окућнице и баште	6966,70	4,02
Укупно продуктивне површине	163938,40	94,62
Непродуктивне површине		
Насеља (грађевинска зона)	3751,29	2,17
Јаруге	52,99	0,03
Камењар	232,10	0,13
Шљунак	127,64	0,07
Путна мрежа и водотоци	5158,20	2,98
Укупно непродуктивне површине	9322,22	5,38
Подручје истраживања	173260,62	100,00

У периоду од 1953. до 2016. године смањено је учешће површина под ораницама, ливадама и пашњацима.

Неплодне површине су смањене за 2,2 %, а значајно је повећање површина под шумама (18 %).

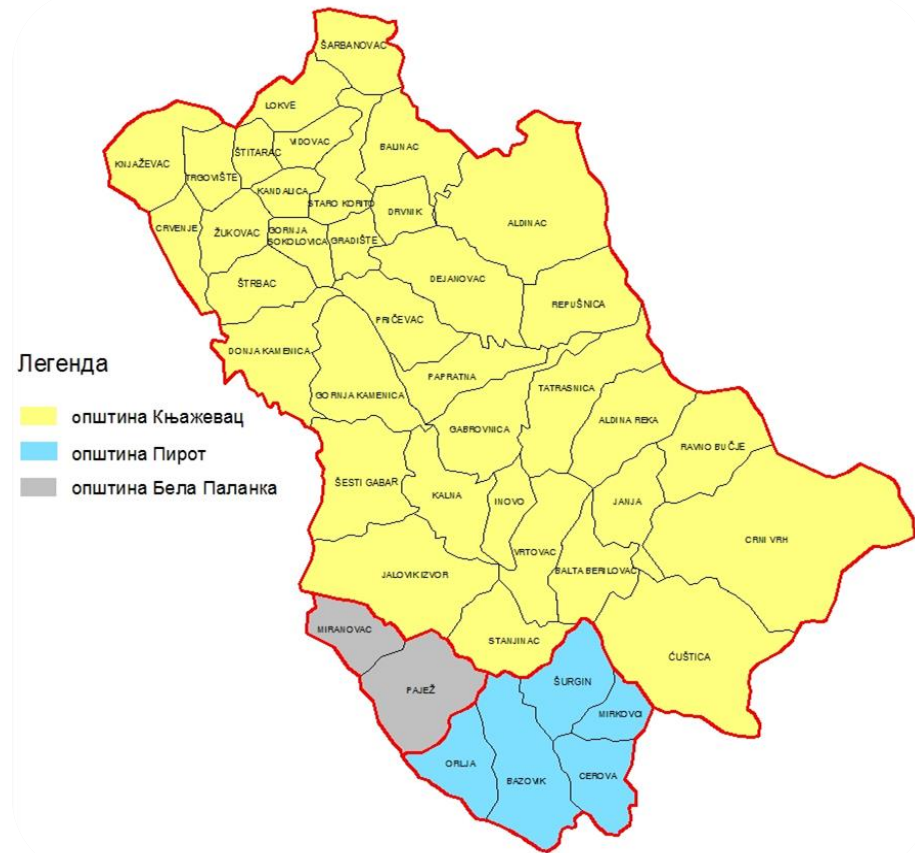
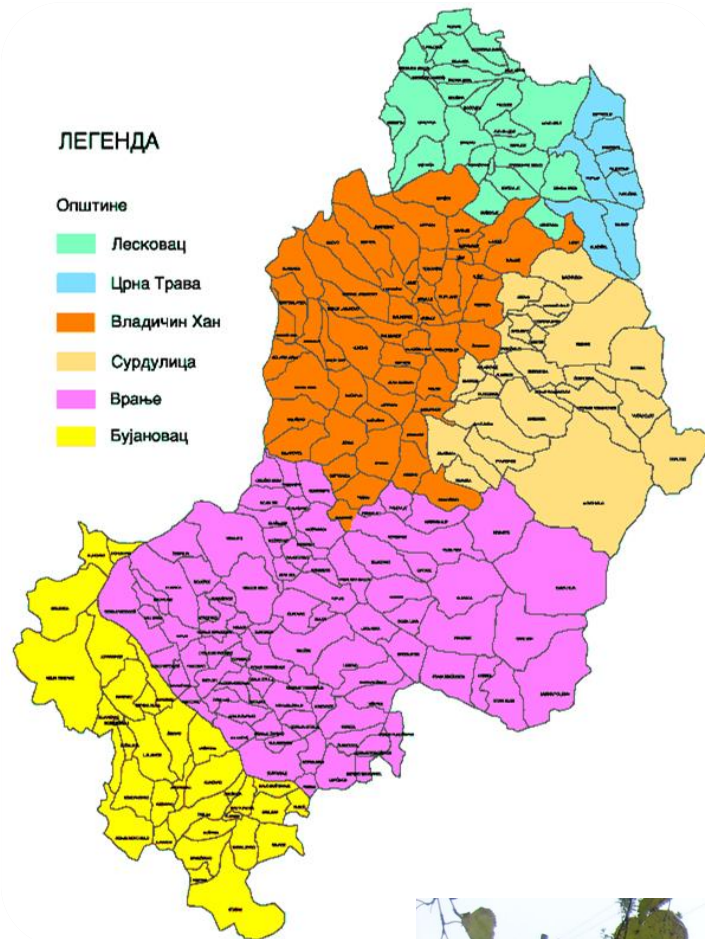
Наведене промене су резултат изведених техничких и биолошких противерозионих радова у сливовима, смањења продукције и проноса наноса и спровођења административних мера дефинисаних Законом из 1954. године, али и социодемографских промена.

СОЦИОДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Равно бучје, јул 2016. године

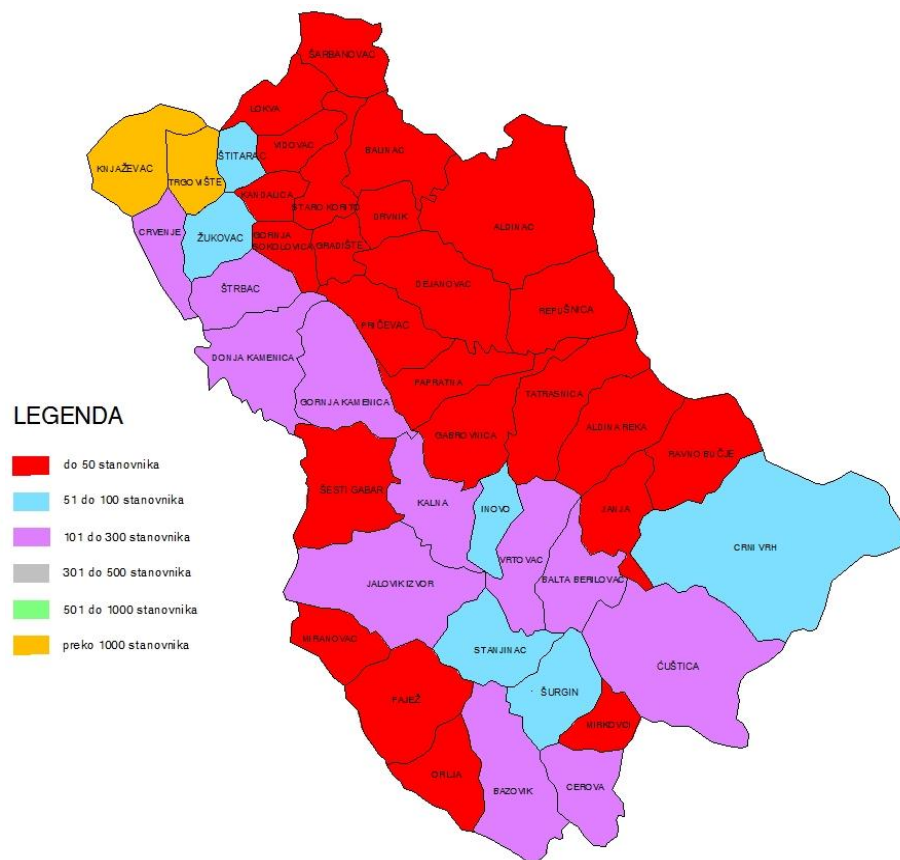
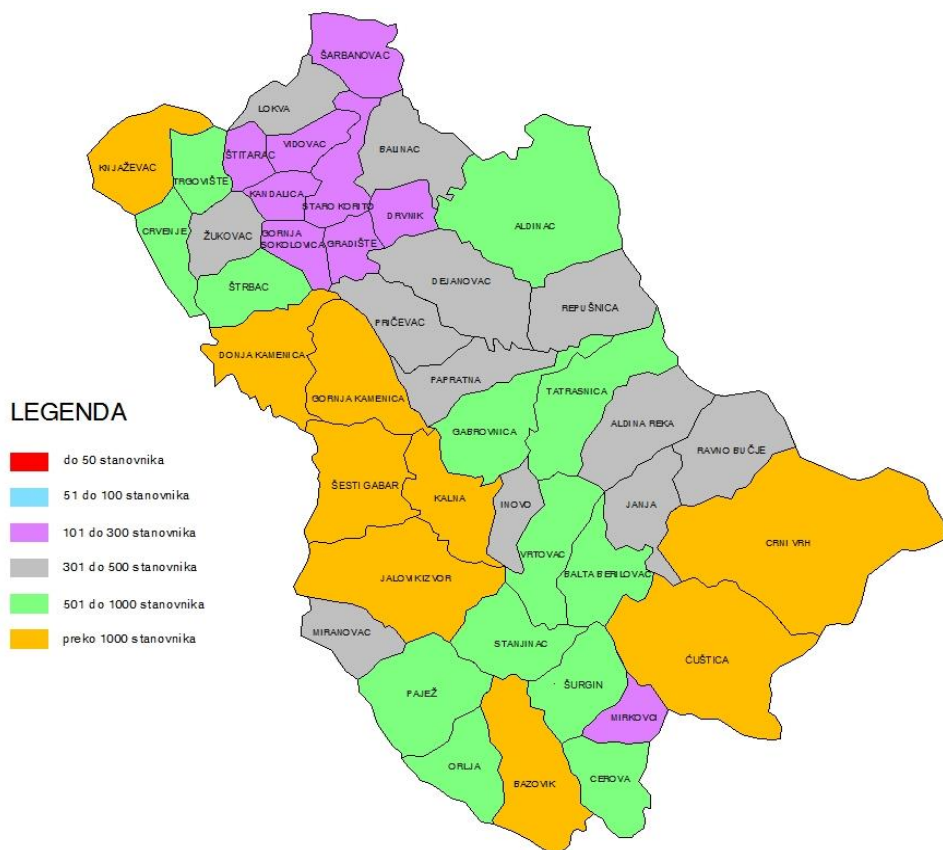

Село Каћарци, 2016. године
Врањска котлина

ПРОМЕНА БРОЈА СТАНОВНИКА (Попис становништва 1953. и 2011. године)

Катастарске општине у којима је 1953. године било између 300 и 1000 становника, према подацима последњег пописа 2011. године, имају мање од 50 становника. Углавном се ради о насељима на већим надморским висинама.

ЕРОЗИОНИ ПРОЦЕСИ

Развој јаруга у културама

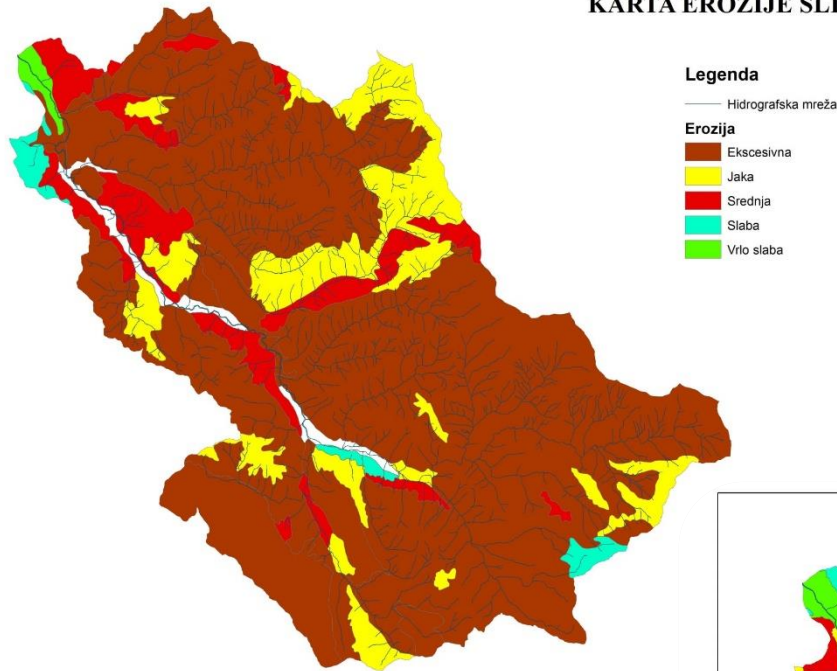

Последице ледолома 2014. године у сливу Трговишког Тимока

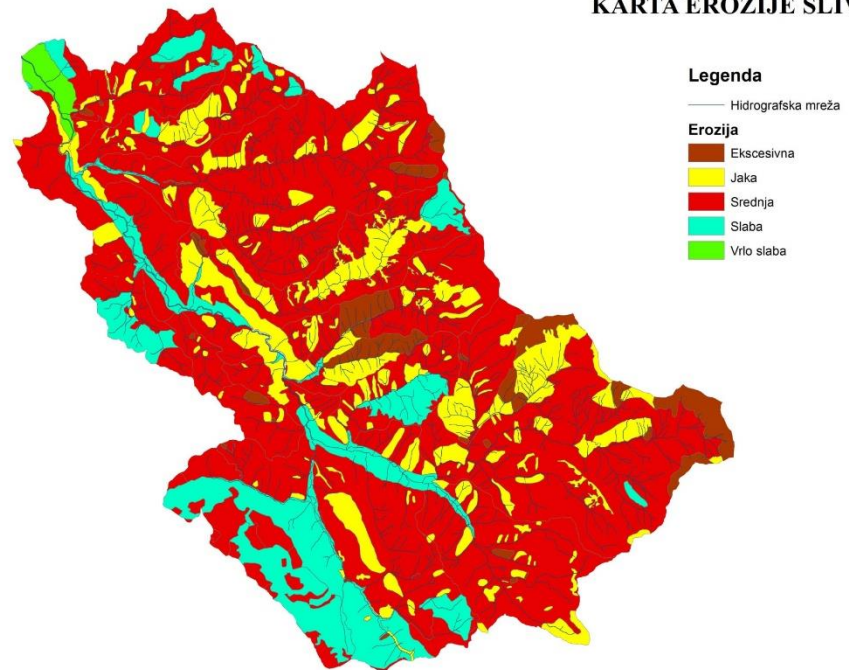
Ефекти изведених противерозионих радова могу се пратити кроз промену интензитета ерозионих процеса током дужег временског периода.

KARTA EROZIJE SLIVA 1955.

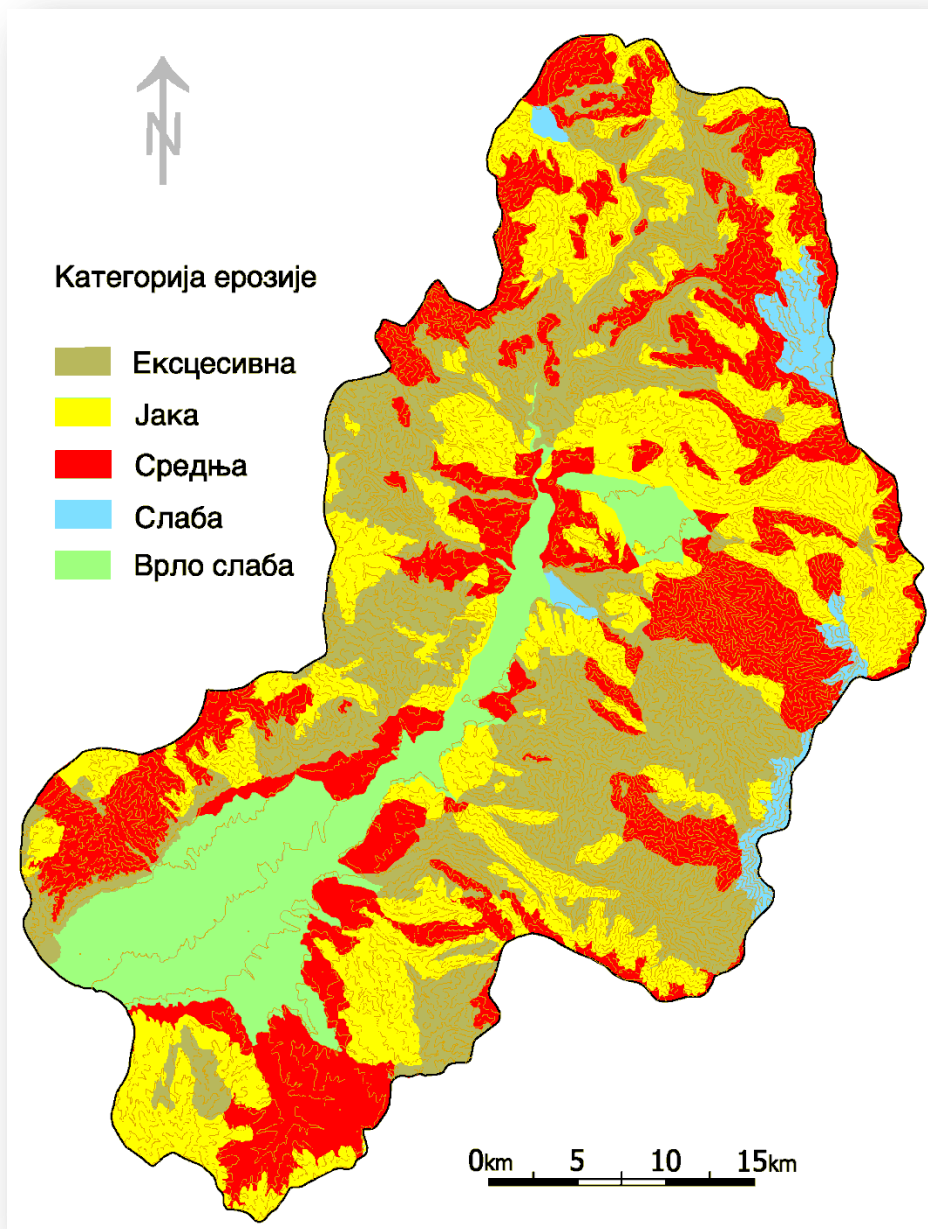
У циљу детаљне анализе просторне и временске расподеле интензитета ерозије урађене су карте ерозије у дигиталном облику за период пре масовног извођења противерозионих радова и карте ерозије садашњег стања.

KARTA EROZIJE SLIVA 2016.

Карта ерозије 2016. године урађена је коришћењем топографских карата, дигиталне карте начина коришћења земљишта, сателитских снимака подручја и картирања на терену.

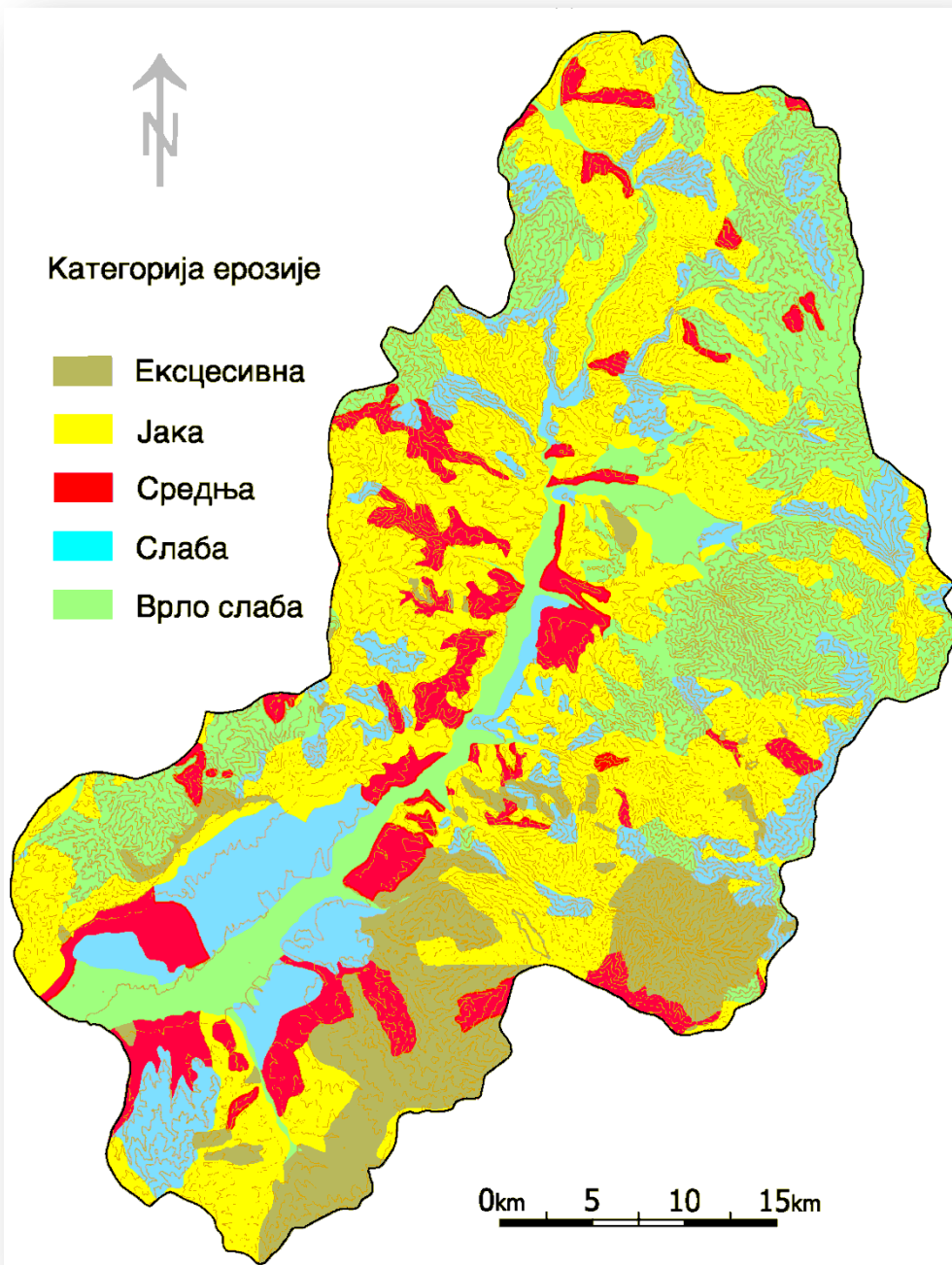
ИНТЕНЗИТЕТ ЕРОЗИЈЕ 1953. године

$$Z_{sr} = 0,78$$

Категорија разорности	Јачина ерозионих процеса	Z_{sr}	Учешће у укупној површини	
			(km ²)	%
I	Екссесивна	1,25	492,63	28,44
II	Јака	0,85	544,93	31,45
III	Средња	0,55	441,99	25,51
IV	Слаба	0,30	32,47	1,87
V	Врло слаба	0,10	220,58	12,73
Укупно		$Z_{sr} = 0,78$	1732,60	100,00

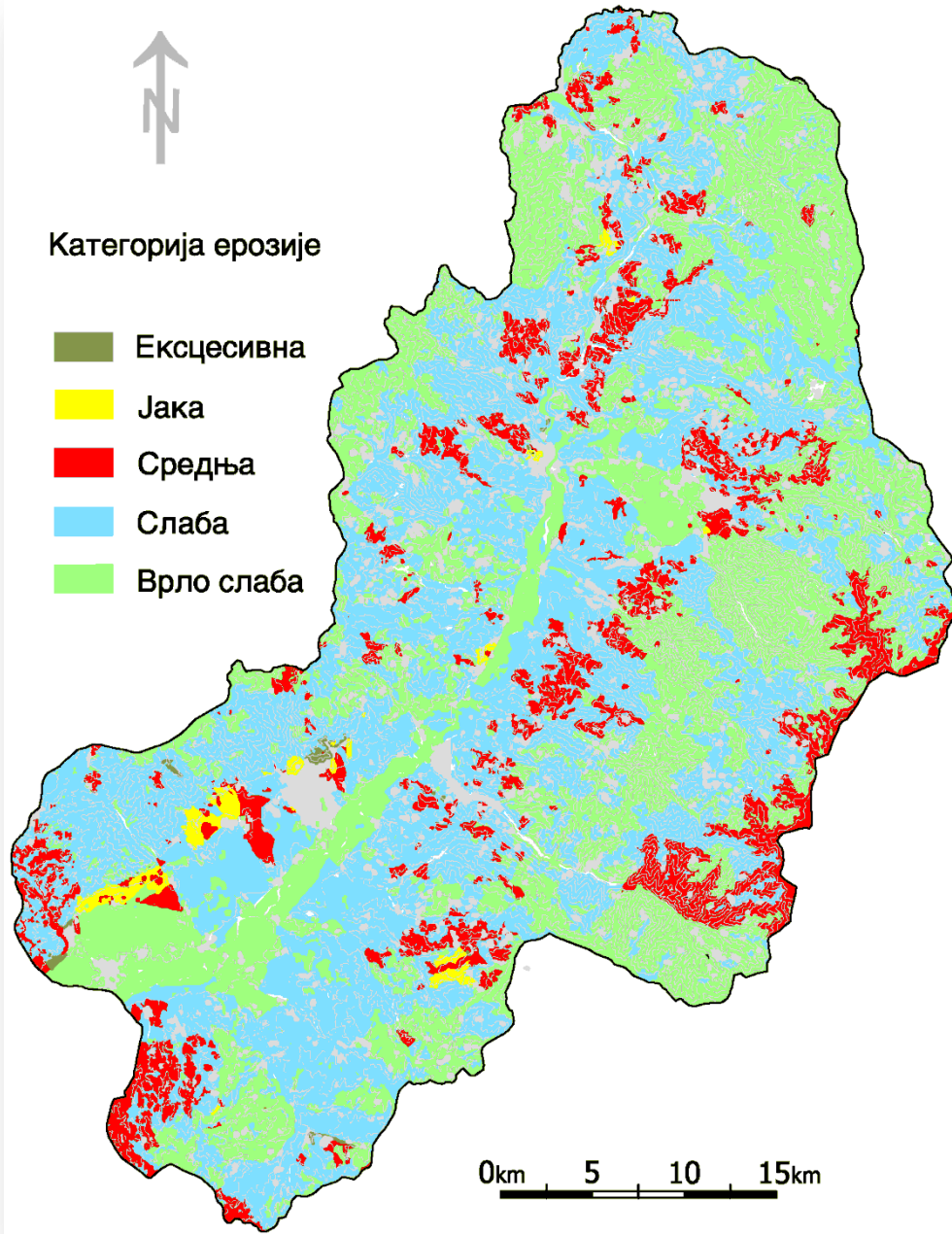
ИНТЕНЗИТЕТ ЕРОЗИЈЕ 1970. године

$$Z_{sr} = 0,59$$

Категорија разорности	Јачина ерозионих процеса	Z_{sr}	Учешће у укупној површини	
			(km ²)	%
I	Ексцесивна	1,25	197,08	11,37
II	Јака	0,85	660,31	38,11
III	Средња	0,55	175,48	10,13
IV	Слаба	0,30	238,33	13,76
V	Врло слаба	0,10	461,40	26,63
Укупно		$Z_{sr} = 0,59$	1732,60	100,00

ИНТЕНЗИТЕТ ЕРОЗИЈЕ 2016. године

Бесна кобила, октобар 2014

$$Z_{sr} = 0,24$$

Категорија разорности	Јачина ерозионих процеса	Z_{sr}	Учешће у укупној површини	
			(km ²)	%
I	Експесивна	1,25	2,34	0,14
II	Јака	0,85	13,08	0,75
III	Средња	0,55	129,26	7,46
IV	Слаба	0,30	783,25	45,21
V	Врло слаба	0,10	715,60	41,30
Укупно		$Z_{sr} = 0,24$	1643,51	94,86

ГОЛЕТИ И ЈАРУГЕ ПРИСУТНЕ СУ И ДАНАС

Процеси ексцесивне ерозије у сливу Кршевичке реке, 2016. године

КЛИЗИШТА И ПУТЕВИ

Клизиште у селу Каћарци

Клизиште у сливу Врањскобањске реке

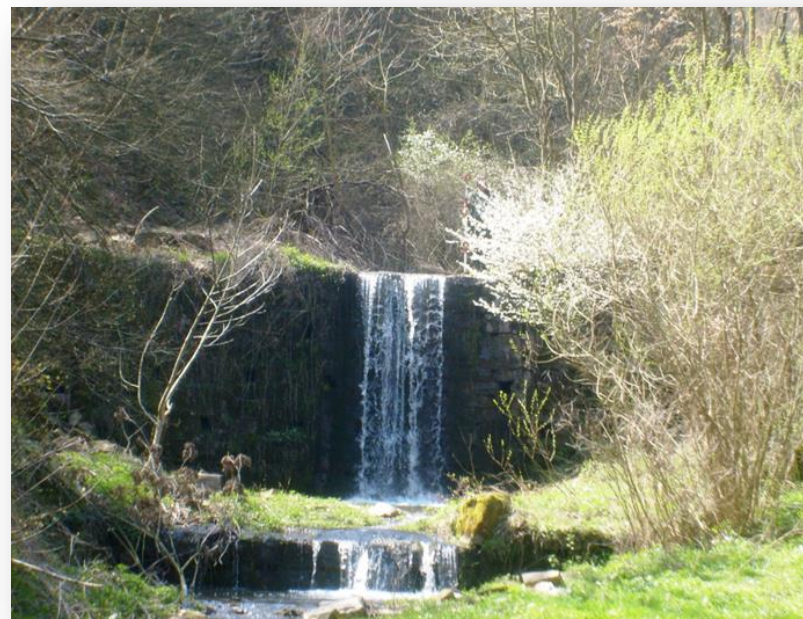

ИЗВЕДЕНИ РАДОВИ

ТЕХНИЧКИ РАДОВИ У КОРИТИМА БУЈИЧНИХ ВОДОТОКА

Регулација Папратске, Горња Каменица, 2016.

Преграда у Репинској реци, 2016.

Рађене су класичне бујичарске преграде, углавном од камена у цементном малтеру, мањи број од бетона, каскаде, прагови, уливни објекти и регулације водотока.

Биолошки и биотехнички радови у сливу

Биолошки радови обухватили су пошумљавање, затрављивање, мелорацију пашњака и подизање воћњака на терасама.

Изведени технички радови у сливу: градони, терасе и плетери, у циљу припреме земљишта за пошумљавање, а у јаругама су рађене рустикалне преграде од камена у суво и плетери.

Пошумљавано је углавном црним бором и багремом.

Сувозид и градони, Врањска котлина 2016. године

АДМИНИСТРАТИВНЕ МЕРЕ

Највећи обим противерозионих радова изведен је у периоду 1955–1966. године. Поред инвестиционих радова, спровођене су и административне мере на заштити земљишта од ерозије:

- прописи о начину коришћења земљишта,
- административне забране (сеча шума на нагнутим теренима, орање низ нагиб, испаша стоке на деградираним пашњацима, лисничарење) и
- административне обавезе (орање по изохипси, претварање деградираних њива у пашњаке, пошумљавање голети итд.).

Лисничарење некада

Лисничарење данас, село Претина, 2016.

СТРАТЕГИЈА И ПРЕПОРУКЕ ЗА КОНТРОЛУ ВОДНЕ ЕРОЗИЈЕ И УРЕЂЕЊЕ БУЈИЧНИХ ТОКОВА

Врањскобањска река, 2016. године

Слив Калиманске реке, 2016. године

Регулација реке Врле,
2016. године

ПРЕПОРУКЕ ЗА КОНТРОЛУ ВОДНЕ ЕРОЗИЈЕ

- ЧИШЋЕЊЕ КОРИТА, УСТА ПРЕГРАДА ОД НАНОСА
- РЕДОВНО ОДРЖАВАЊЕ ИЗГРАЂЕНИХ ОБЈЕКТА
- МЕРЕ НЕГЕ ПОДИГНУТИХ КУЛТУРА
- СПРЕЧАВАЊЕ БЕСПРАВНИХ СЕЧА
- ЗАБРАНА КРЕСАЊА ЛИСНИКА
- ЗАБРАНА ОРАЊА НИЗ НАГИБ И ДРУГЕ МЕРЕ

Активна борба против ерозије обухвата примену организационих мера, кроз планско уређење насеља (спречавање изградње нових стамбених и других објеката у зонама угроженим поплавама), регулацију река и уређење обала у зони насеља.

Према Закону о пољопривредном земљишту: “Потребно је сваке године предузимати противерозионе биолошке мере на најмање 4% нових површина од укупних површина нападнутих, подложних или угрожених ерозијом“.

Паралелно са планирањем изградње техничких објеката повећати обим извођења биолошких и биотехничких радова у сливовима (израда градона, пошумљавање, затрављивање, гајење воћа на терасама итд.).

Слив Црновршке реке, јул 2016. године

Шургинска река, мај 2016. године

ХВАЛА НА ПАЖЊИ

У презентацији су коришћене црно беле фотографије из фото документације некадашњег предузећа „Ерозија“- Владичин Хан. Остале фотографије су ауторске.